

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ЯК КЛЮЧОВИЙ КОНЦЕПТ СІМЕЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ У СВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

PSYCHOLOGICAL SECURITY AS A KEY CONCEPT OF FAMILY WELL-BEING IN THE CONSCIOUSNESS OF UKRAINIANS

У статті обґрунтовано актуальність та доцільність вивчення психологічної безпеки як ключового концепту сімейного благополуччя. Метою дослідження є вивчення психологічної безпеки як умови розвитку психологічного / суб'єктивного благополуччя. Аналізуються основні підходи до визначення феномену психологічної безпеки та благополуччя. Описано чинники психологічної безпеки (емоційне переживання, контроль, відчуття ризиків, соціальна та міжособистісна взаємодія, суб'єктивне благополуччя, психічне та фізичне здоров'я) та суб'єктивного благополуччя (ідентичність, особистісний контроль, матеріальне благополуччя, здоров'я, безпека, міжособистісна взаємодія). Досліджуваний феномен проаналізовано з урахуванням основних вимірів психологічного благополуччя, а саме особистісного, соціального, матеріального, фізичного та духовного. А також співвіднесено з виявленими раніше групами трактування українцями психологічного благополуччя (стан фізичного, психологічного та духовного благополуччя; комфорт та безпека; трансцендентне переживання; почуттєва орієнтація на майбутнє). Подано результати дослідження психологічної безпеки як концепту сімейного благополуччя у свідомості українців. Виявлено, що сфера сімейного життя є найбільш безпечною, за оцінками респондентів (порівняно з такими сферами, як сексуальна, ґендерна/статєва, релігійна, фізична, національна, територіальна, продовольча, соціальна, фінансова, політична, бізнесова). Установлено вікову диференціацію психологічної безпеки як концепту сімейного благополуччя. Зокрема, максимально безпечною/благополучною сімейна сфера є для більшості (56%) українців віком 18–24 роки. Найменш безпечною/благополучною дана сфера є для 36% опитаних віком 45–60 років.

Ключові слова: психологічна безпека, психологічне благополуччя, сімейне благополуччя, виміри психологічного благополуччя, сімейна сфера життя.

The article substantiated the relevance and expediency of studying psychological security as a key concept of family well-being. The main approaches to the psychological phenomenon of happiness and well-being are revealed, substantiated and analyzed. Ukrainians' perceptions of psychological security and well-being are highlighted. The peculiarities of the formation of psychological security as the basis of family well-being of Ukrainians are described. Psychological security is defined as the basic concept of formation and development of family well-being, which is characterized by feelings of confidence, security, freedom, satisfaction of their own current and future needs; safe social interaction; individual willingness to take risks, and, of course, as a factor of subjective well-being. The purpose of the study is to study psychological security as a condition for the development of psychological (subjective) well-being. The main approaches to determining the phenomenon of psychological safety and well-being are analyzed. The factors of psychological security (emotional experience, control, risk feeling, social and interpersonal interaction, subjective well-being, mental and physical health) and subjective well-being (identity, personal control, material well-being, health, safety, interpersonal interaction) are described. The phenomenon studied is analyzed taking into account the main dimensions of psychological well-being, namely, personal, social, material, physical and spiritual. And also correlated with the previously identified groups of interpretation of psychological well-being by Ukrainians (state of physical, psychological and spiritual well-being; comfort and safety; transcendental experience; sense orientation for the future. As a concept of family well-being in the minds of Ukrainians. Ukrainians aged 18–24. This area is the least safe/prosperous for 36% of respondents aged 45–60.

Key words: psychological safety, psychological well-being, family well-being, dimensions of psychological well-being, family sphere of life.

УДК 159.92

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.27.24>

Можаровська Т.В.

к.психол.н.,

доцент кафедри психології

Поліський національний університет

«Безпека», «щастя», «благополуччя», «добробут», «якість життя» – надто вживані поняття в науковій, довідковій, популярній літературі сьогодні. І причин для цього досить: від базової внутрішньої потреби в безпеці до очевидних умов сучасного світу. Останнє, у свою чергу, привносить значну кількість невизначеностей у життя кожної людини, як-от карантинні обмеження, воєнні дії, низький рівень економічної / матеріальної спроможності українців тощо. Зберігати та примножувати толерантність до невизначеностей, залишатися щасливими та підтримувати на належному рівні якість свого життя стає все складніше, особливо коли втрачено відчуття власної безпеки та безпеки за найближчих рідних – сім'ю.

Дослідження психологічної безпеки, її вплив на свідомість особистості, умови її формування та розвитку є однією з актуальних тем наукового вивчення нині. Концепція психологічної безпеки бере свій початок із теорії потреб А. Маслоу [25], а підходи до її визначення є багатоглядними. А. Маслоу визначає психологічну безпеку як відчуття впевненості, безпечності та свободи, особливо відчуття задоволення своїх потреб зараз і в майбутньому [25].

Психологічну безпеку прийнято описувати з урахуванням готовності особистості до ризиків [4; 5, с. 61–106]; крізь призму соціальних взаємодій [5, с. 61–106; 14, с. 52–72; 27;]; як суб'єктивне відображення реальності [19; 31, с. 1–34]; як умову, складову частину

та чинник суб'єктивного благополуччя [9; 11; 15; 18; 21; 28, с. 68–78]. Також психологічну безпеку описують як стан людини, який характеризується усвідомленням можливості задоволення базових потреб у самозбереженні та захищеності [35]; стан внутрішнього спокою, впевненості, позитивного ставлення до себе й оточення, суб'єктивного благополуччя, відкритості [34, с. 2–6]. Складовими частинами психологічної безпеки є конативні, когнітивні й емоційні конструкти, які і визначають безпеку як психологічний феномен [34, с. 2–6].

Феномен психологічної безпеки можна описати кризь призму інтенсивності емоційних переживань особистості, спричинених зовнішніми стимулами; впевненості, контролю та відчуття ризиків [33]; соціальних та міжособистісних взаємодій [8; 13; 20; 30]; суб'єктивного відчуття щастя, психічного та фізичного здоров'я [32].

Попередній критичний аналіз підходів до визначення психологічного благополуччя [2, с. 155–168] дає можливість визначити ключові чинники, що поєднують його із психологічною безпекою. Так, О. Зотова описує такі чинники: суб'єктивність, ідентичність, особистісний контроль [34]. Власне благополуччя можна визначити такими фундаментальними чинниками, як матеріальне благополуччя [10, с. 276–302; 22, с. 431–441], здоров'я [6, с. 741–756; 7, с. 25–31; 12, с. 1–43; 17, с. 83–136; 26, с. 925–971], безпека й адаптація до життєвих подій [16; 17, с. 83–136; 22, с. 431–441; 23, с. 592–615; 29; 34]. Доречно доповнити даний перелік чинником міжособистісної взаємодії, який, за даними сучасних досліджень, впливає на відчуття безпеки та щастя [3]. Зазначене вище підтверджує важливість вивчення психологічного благополуччя з урахуванням вимірів останнього, а саме: духовного, особистісного/суб'єктивного, соціального/міжособистісного, матеріального та фізичного [2, с. 155–168].

Отже, психологічна безпека як умова психологічного благополуччя сприяє розвитку останнього. Водночас психологічна безпека як концепт психологічного благополуччя, безумовно, потребує вивчення її суб'єктивної складової частини, оскільки різні люди в різних умовах життя сприймають безпеку та благополуччя з огляду на власний досвід або на досвід соціуму. Отже, психологічна безпека та благополуччя мають суто суб'єктивний характер, що унеможливує їх об'єктивне вивчення або оцінення. Попередні дослідження суб'єктивного відчуття щастя (благополуччя) дозволили виокремити основні групи трактування останнього у свідомості українців, а саме: стан фізичного, психологічного та духовного благополуччя; комфорт та безпека; трансцендентне переживання; почуттєва орієнтація на майбутнє [1, с. 47–57].

Ключовим у формуванні та розвитку психологічної безпеки як умови психологічного благополуччя залишається чинник сім'ї. З метою вивчення психологічної безпеки як концепту сімейного благополуччя було проведено опитування, у якому взяли участь 538 респондентів (N = 538), з них 437 жінок (81%) і 101 чоловік (19%). Вік респондентів варіює від 18 до 70 років. Найбільшу частку опитаних становлять особи віком 25–44 роки (52%), 167 опитаних віком 18–24 роки (31%), 83 опитаних віком 45–60 років (16%) та 8 опитаних віком 61–70 років (1%). Автоматизована обробка даних проводилась за допомогою програмного середовища ArcGIS.

Досліджуваним запропонували оцінити рівень суб'єктивної безпеки в таких сферах життя (де «5» – максимальний рівень безпеки; «1» – мінімальний рівень безпеки): фізичній, сексуальній, ґендерній / статевій, сімейній, територіальній, фінансовій, релігійній, національній, політичній, соціальній, продовольчій, бізнесовій (рис. 1).

Варто зазначити, що серед усіх вказаних сфер найбільш безпечною виявилася саме сфера сімейного життя ($\bar{x} = 3,95$). Середні значення інших сфер (для порівняння) такі: сексуальна ($\bar{x} = 3,80$), ґендерна / статеві ($\bar{x} = 3,74$), релігійна ($\bar{x} = 3,60$), фізична ($\bar{x} = 3,48$), національна ($\bar{x} = 3,47$), територіальна ($\bar{x} = 3,42$), продовольча ($\bar{x} = 3,39$), соціальна ($\bar{x} = 3,22$), фінансова ($\bar{x} = 3,10$), політична ($\bar{x} = 2,85$), бізнесова ($\bar{x} = 2,84$). Очевидно, що сфера сімейного життя є визначальною для сучасних українців, а почуття безпеки, як ключовий концепт сімейного благополуччя, залишається пріоритетним. Саме стан психологічної безпеки є показником сімейного щастя.

У результаті аналізу отриманих даних встановлено, що більшість українців (49%) почувають себе максимально безпечно в лоні сім'ї. Це означає, що для більшості опитаних досліджуваних сім'я залишається (або є) найбільш безпечною, отже, найбільш сприятливою для розвитку суб'єктивного та, відповідно, сімейного благополуччя. До речі, 12% опитаних оцінили сімейну сферу в 1 бал (мінімальна безпека). Причиною можуть слугувати різні аспекти, які нині нами не досліджені. Попередні розвідки даного явища спрямовані на вивчення й аналіз слів-асоціацій на слово-стимул «безпека» (зокрема, тих із респондентів, які увійшли до даних 12%).

Вікова диференціація відчуття психологічної безпеки як ключового концепту сімейного благополуччя має свої особливості (табл. 1).

Отже, найбільший відсоток безпечної сімейної сфери виявлено в респондентів 18–24 років (56%). Очевидно, таке явище пов'язано з тим, що найбільша частка даного вікового періоду припадає саме на юнацький вік, з його віковими особливостями, жагою

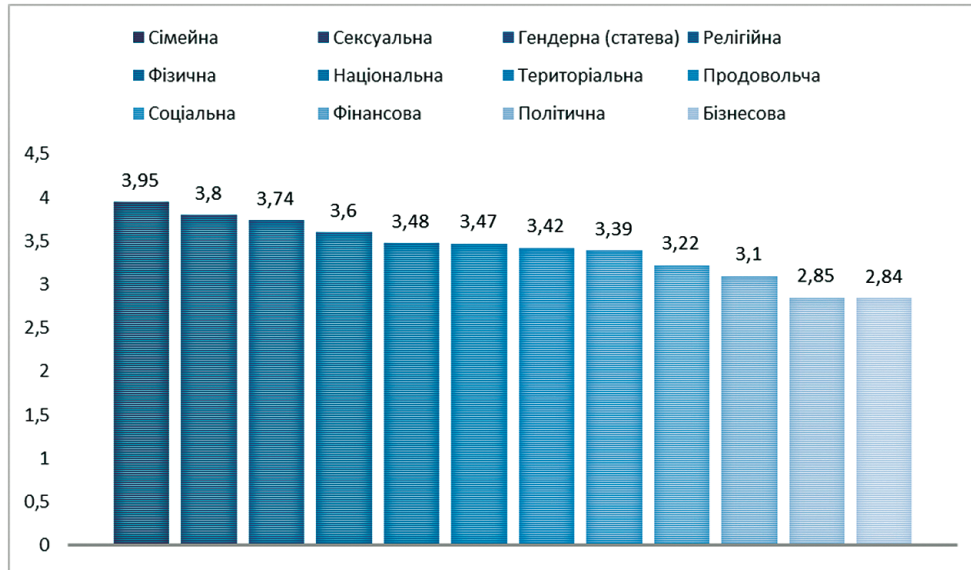

Рис. 1. Середні значення оцінки рівня особистої безпеки сфер життя

до життя, плануванням найближчого майбутнього. Юнаки та юнки в цей період найбільше зосереджені на професійній реалізації, отже, сімейна сфера для респондентів цього віку визначається родинним колом (батьківська сім'я). Однаково високим є показник безпечності у вікових групах 25–44 та 61–70 років (50% у кожній групі). Високий показник безпечності та сімейного благополуччя може бути зумовлений тим, що в першому випадку (25–44 років) молодь має можливість професійної самореалізації, творення власної сім'ї зі своїми традиціями, правилами та ритуалами. Респонденти віком 61–70 років, які досягнули пенсійного віку, знаходять своє призначення у вихованні власних онуків, що для більшості українців цього віку є найвищою мірою реалізації власного сенсу життя. Відносно критичним для сімейного благополуччя виявився віковий період від 45-ти до 60-ти років. Даний факт потребує додаткового вивчення, що є перспективою майбутніх досліджень.

Таблиця 1

Оцінка відчуття психологічної безпеки в сімейній сфері життя (у %)

Вік	Оцінка рівня відчуття психологічної безпеки в сімейній сфері				
	«5»	«4»	«3»	«2»	«1»
18–24	56	23	5	3	13
25–44	50	24	10	5	11
45–60	36	25	17	8	14
61–70	50	25	0	25	0

Отже, можемо припустити, що наявна кореляція між відчуттям безпеки та благополуччям, чим стійкішим є почуття безпеки, тим вищим

буде рівень психологічного, сімейного благополуччя особистості.

Отже, психологічна безпека є основним концептом сімейного благополуччя українців і може вивчатися як умова, чинник, детермінанта розвитку психологічного / суб'єктивного благополуччя.

Перспективами майбутніх розвідок є вивчення сімейного благополуччя серед осіб різного віку та з різним досвідом сімейного життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Литвинчук А., Можаровська Т. Особливості переживання почуття щастя молоддю і дорослими в умовах заходів протидії COVID-19. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 12 «Психологічні науки». 2020. Т. 12. № 10 (55). С. 47–57.
2. Можаровська Т. Психологічне благополуччя: теоретичні підходи до визначення поняття. *Психологічні перспективи*. 2021. № 37. С. 155–168.
3. Happiness around the World: A Combined Etic-Emic Approach across 63 Countries / E. Baranski et al. *PLoS ONE*. November 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/346036758_Happiness_around_the_World_A_Combined_Etic-Emic_Approach_across_63_Countries#fullTextFileContent.
4. Beck U. *Risk Society. Toward a New Modernity*. London : Sage Publications, 1992.
5. Brauch H.G. Concepts of Security Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks. *Coping with Global Environmental Change, Disasters and Security: Threats, Challenges, Vulnerabilities and Risks* / H.G. Brauch et al. (Eds.). New York : Springer, 2011. P. 61–106. DOI: 10.1007/978-3-642-17776-7_2.
6. Chida Y., Steptoe A. Positive psychological well-being and mortality: A quantitative review of prospective observational studies. *Psychosomatic Medicine*. 2008. № 70. P. 741–756.

7. Chow E., Tsao M.N., Harth T. Does psychosocial intervention improve survival in cancer? A meta-analysis. *Palliative Medicine*. 2004. № 18. P. 25–31.
8. Demir M. Sweetheart, you really make me happy: romantic relationship quality and personality as predictors of happiness among emerging adults. *J. Happiness Stud.* 2008. № 9. P. 257–277. DOI: 10.1007/s10902-007-9051-8.
9. Diener E., Sapyta J., Suh E. Subjective well-being is essential to well-being. *Psychological Inquiry*. 1998. № 9. P. 33–37. DOI: 10.1207/s15327965pli0901_3.
10. Subjective Well-being: Three decades of progress / E. Diener et al. *Psychological Bulletin*. 1999. Vol. 125 (2). P. 276–302.
11. Diener E. Subjective well-being. The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*. 2000. № 55. P. 34–43. DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.34.
12. Diener E., Chan M.Y. Happy people live longer: Subjective well-being contributes to health and longevity. *Applied Psychology: Health and Well-Being*. 2011. № 3 (1). P. 1–43.
13. Edmondson A.C., Lei Z. Psychological safety: the history, renaissance, and future of an interpersonal construct. *Annu. Rev. Organ. Psychol. Organ. Behav.* 2014. № 1. P. 23–43. DOI: annurev-orgpsych-031413-091305.
14. Fearon J.D., Wendt A. Rationalism v. Constructivism : A Skeptical View. *Handbook of International Relations* / W. Carlsnaes, B. Simmons, T. Risse (Eds.). London : Sage, 2002. P. 52–72.
15. Giddens A. *The Consequences of Modernity*. Cambridge : Polity Press, 1990.
16. Headey B., Wearing A.J. *Understanding happiness : A theory of subjective well-being*. Melbourne, Australia : Longman Cheshire, 1992.
17. Howell R.T., Kern M.L., Lyubomirsky S. Health benefits: Metaanalytically determining the impact of well-being on objective health outcomes. *Health Psychology Review*. 2007. № 1. P. 83–136.
18. Huang D., Rau P. P., Salvendy G. A survey of factors influencing people's perception of information security. *Human-Computer Interaction* / J. Jacko (Ed.). Heidelberg : Springer, 2007. Part IV. DOI: 10.1007/978-3-540-73111-5_100.
19. Huysmans J. *The Politics of Insecurity: Fear, Migration, and Asylum in the EU*. London ; New York : Routledge, 2006.
20. Buffering effect of workplace social capital on the association of job insecurity with psychological distress in Japanese employees: a cross-sectional study / A. Inoue et al. *J. Occup. Health*. 2016. № 16. P. 460–469. DOI: 10.1539/joh.16-0129-OA.
21. Kreuter M.W., Strecher V. Changing inaccurate perceptions of health risk: Results from a randomised trial. *Health Psychology*. 1995. № 14. P. 55–63. DOI: 10.1037/0278-6133.
22. Time frames and the distinction between affective and cognitive well-being / M. Luhmann et al. *Journal of Research in Personality*. 2012. № 46. P. 431–441.
23. Subjective Well-Being and Adaptation to Life Events: A Meta-Analysis / M. Luhmann et al. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2012. Vol. 102. № 3. P. 592–615.
24. Luhmann M., Schimmack U., Eid M. Stability and variability in the relationship between subjective well-being and income. *Journal of Research in Personality*. 2011. № 45 (2). P. 186–197.
25. Maslow A.H. A theory of human motivation. *Psychological Review*. 1943. № 50 (4). P. 370–396. DOI: 10.1037/h0054346.
26. Pressman S.D., Cohen S. Does positive affect influence health? *Psychological Bulletin*. 2005. № 131. P. 925–971.
27. Risse T. *Social Constructivism and European Integration. European Integration Theory* / T. Diez, A. Wiener (Eds.). Oxford : Oxford University Press, 2003.
28. Ryan R.M., Deci E.L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*. 2000. № 55. P. 68–78. DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.68.
29. Sarracino F., Piekalkiewicz M. The Role of Income and Social Capital for Europeans' Well-Being During the 2008 Economic Crisis. *J Happiness Stud.* 2021. № 22. P. 1583–1610. DOI: 10.1007/s10902-020-00285-x.
30. Measuring the Psychological Security of Urban Residents: Construction and Validation of a New Scale / J. Wang et al. *Front. Psychol.* 2019. № 10. P. 2423. DOI: 10.3389/fpsyg.2019.02423.
31. Constructing Insecurity / J. Weldes et al. *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger* / J. Weldes et al. (Eds.). Minneapolis : University of Minnesota Press, 1999. P. 1–34.
32. Whitson J.A., Galinsky A.D. Lacking control increases illusory pattern perception. *Science*. 2008. № 322. P. 115–117. DOI: 10.1126/science.1159845.
33. Zhao J., Jing F. Antecedents and effects of extensive familism consciousness in online brand community. *Bus. Rev.* 2013. № 27. P. 88–98. DOI: 10.14120/j.cnki.cn11-5057/f.2015.12.009.
34. Zotova O., Karapetyan L. Psychological security as the foundation of personal psychological wellbeing (analytical review). *Psychology: State of the Art*. 2018. № 11 (2). P. 2–6. URL: <http://psychologyinrussia.com/volumes/index.php?article=7239>.
35. Zotova O. *Bezopasnost' lichnosti kak social'no-psihologicheskij fenomen* [Personality Security as a Socio-psychological Phenomenon]. Yekaterinburg : Liberal Arts University University for Humanities, 2011.